

Sateenkaariseniorien toiveita ikääntyneiden palveluille

Sonja Iltanen ja Jukka Keronen

Sateenkaariseniorien toiveita ikääntyneiden palveluille

2026 © Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

Kuvat: Jutta Kivilompolo

Julkaisussa olevat kursivoidut lainaukset on poimittu keskusteluista, joita käytiin sateenkaari-seniorien vertaisryhmissä.

Sisällys

Tiivistelmä	4
Vinkkejä iäkkäiden palveluihin	5
Miten tiedot kerättiin?	6
1 Sateenkaariseniorit sote-palveluissa.....	7
Samoja toiveita ja huolia kuin muillakin ikääntyvillä	7
Yhdenvertaista ja asiallista kohtelua	8
Oletuksia ja kielteisiä asenteita	9
2 Historian painolasti.....	10
Taustalla lainsäädännön muutoksia	10
Syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemuksia	11
Vähemmistöstressi voi ajaa piiloon.....	11
Tulevaisuus ikääntyvien palveluissa mietityttää	12
3 Toiveita ja ratkaisuja ikääntyvien palveluihin	14
Osaamista henkilökunnalle.....	14
Etsivää työtä ja matalan kynnyksen kohtaamisia	14
Sateenkaarisensitiivisiä palveluita	14
Vanhusneuvostoihin vähemmistöjen edustus	15

Tiivistelmä

Tämä julkaisu on toteutettu osana Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hanketta. Hanke on kolmivuotinen (2024–2026) ja sen rahoittaa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA. Moni-ikä-hankkeen tarkoituksena on edistää ikääntyneiden yhdenvertaisuutta ja tehdä näkyväksi ikääntyneet vähemmistöt.

Hankkeessa kävimme kuuntelemassa ikääntyvien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten eli sateenkaarisenioreiden kokemuksia, näkemyksiä ja toiveita. Keskustelimme vertaisryhmiin osallistuneiden ja ryhmien ohjaajien kanssa.

Keskusteluihin osallistuneita huolettivat monet samat asiat kuin muitakin ikääntyviä ihmisiä, kuten itsenäinen asuminen, toimeentulo ja palveluista leikkaaminen. Kokemukset arkielämästä ja palveluista vähemmistöön kuuluvana vaihtelivat. Enimmäkseen kokemukset olivat neutraaleja tai hyviä, mutta myös oletuksia ja kielteisiä asenteita kohdattiin. Historian painolasti – syrjivä lainsäädäntö, häirinnän ja väkivallan kokemukset – aiheutti monille edelleen vähemmistöstressiä. Uusissa tilanteissa moni joutui arvioimaan, miten avoin halusi olla identiteetistään.

Oma tulevaisuus ikääntyvien palveluissa mietitytti keskustelijoita. Erityisesti he pelkäsivät kohtaavansa kielteisiä asenteita ja syrjintää asumispalveluissa. Henkilökuntaan kuuluvien uskottiin suhtautuvan enimmäkseen ammattimaisesti, mutta aiemmin kohdatun häirinnän takia ongelmia pelättiin tulevan muiden asukkaiden ja heidän omaistensa kanssa.

Keskustelijat esittivät toiveita ja ratkaisuja ikääntyvien palveluihin:

- Ikääntyneiden palveluissa pitää työskennellä niin, että yhdenvertaisuus toteutuu. Henkilökunnan osaamiseen täytyy panostaa.
- Etsivää työtä ja matalan kynnyksen kohtaamisia tarvitaan ratkaisuksi yksinäisyyteen.
- Sateenkaarisensitiivisiä ikääntyneiden palveluita toivotaan, mutta toteutukseen on erilaisia vaihtoehtoja: erillinen hoitopaikka, oma pienempi yksikkö tai tavallinen palvelu, jossa noudatetaan turvallisemman tilan periaatteita ja kaikki saavat olla oma itsensä.
- Vanhusneuvostoihin halutaan enemmän vähemmistöjen edustusta.

Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen on jotain muuta kuin heteroseksuaalisuus. Seksuaalivähemmistöjä ovat esimerkiksi homot, lesbot ja bi-seksuaaliset.

Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, joiden sukupuoli, sukupuolen ilmaisu tai sukupuolen kokeminen ei vastaa normatiivisia käsityksiä sukupuolista sekä ihmisiä, jotka eivät koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen. Sukupuolivähemmistöjä ovat esimerkiksi transsukupuoliset, transvestiitit ja muunsukupuoliset.

Lisää tietoa: www.seta.fi

Vinkkejä iäkkäiden palveluihin

Keskusteluiden pohjalta ehdotamme vinkkejä siihen, miten palveluissa voidaan ottaa huomioon iäkkäät seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset.

- **Kohtaa avoimesti, ilman oletuksia seksuaalisuudesta tai sukupuolesta.** Anna asiakkaalle mahdollisuus tuoda identiteettinsä esiin silloin ja siten kuin hän haluaa.
- **Suunnittele sateenkaarisensitiivisiä palveluita,** joissa kaikilla on mahdollisuus elää omana itsenään ja tuntea olonsa turvalliseksi.
- **Muista sateenkaarihistoria:** Aiemmat syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemukset voivat vaikuttaa siihen, miten nykyhetkessä asioita koetaan ja millaisia valintoja tehdään.
- **Suhtaudu ammattimaisesti** myös tilanteissa, joissa sinussa herää hämmennystä tai kielteisiä tunteita.

Miten tiedot kerättiin?

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry:n Moni-ikä-hankkeen työntekijät kävivät keskustelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ikääntyvien ihmisten kanssa. Keskustelujen tavoitteena oli saada taustatietoa hankkeen toimintoja ja tuotoksia varten.

Keskustelut käytiin Sateenkaariseniorit ry:n vertaisryhmissä. Keskustelijoiden iät vaihtelivat ryhmässä yli 50-vuotiaista noin 80-vuotiaisiin. Paikalla oli myös ryhmien ohjaajia. Kaikki keskustelijat olivat suomenkielisiä.

Keskustelijoilta ei kysytty, miten he identifioituvat, mutta osa ilmaisi sen itse. Keskustelijoiden joukossa oli sekä seksuaali- että sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Monet tekivät vapaaehtoistyötä ja kertoivat omien kokemustensa lisäksi laajemmin havaintojaan sateenkaari-senioreiden tilanteesta.

Keskusteluissa kysyttiin kokemuksia seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvana elämästä sekä näkemyksiä iäkkäille suunnatuista palveluista. Keskustelijoilta kysyttiin myös, mitä asioita he toivoisivat päättäjien ja palveluiden suunnittelijoiden edistävän.

Toinen työntekijä haastatteli ja toinen huolehti muistiinpanoista. Yhdestä haastattelusta tehtiin äänitallenne, joka purettiin tekstimuotoon jälkikäteen. Kolmessa muussa puheenvuorot kirjoitettiin muistiin haastattelutilanteessa anonyymisti. Lainaukset on poimittu muistiinpanoista.

- Keskustelut toteutettiin 18.6.2024-12.11.2025
- Yhteistyötaho: Sateenkaariseniorit ry, www.sateenkaariseniorit.fi
- Keskustelutilaisuuksien määrä: 4 vertaisryhmää (3 etäyhteyksillä, 1 lähitapaamisessa)
- Osallistujien määrä: 15 ryhmäläistä ja 4 ohjaajaa

1 Sateenkaariseniorit sote-palveluissa

Samoja toiveita ja huolia kuin muillakin ikääntyvillä

Keskusteluihin osallistuneita henkilöitä huolettivat vanhenemisessä samat asiat kuin monia muitakin ikääntyviä ihmisiä. Esimerkiksi mahdollisuudet asua kotona omatoimisesti mietityttiivät. *”Tärkeää, että on sellaiset asunnot, että pystyy elämään pitkään aktiivisena.”* Myös terveyden heikentyminen huoletti ja monilla olikin jo terveyshuolia.

Toivotaan, että pysytään tolpillaan. Ja mahdollisimman pitkään pysyisi toimintakunnossa.

Toimeentulon riittämisestä eläkeiässä puhuttiin. Yksi keskustelijoista huomautti: *”Meitä syrjitään siinä missä muitakin eläkeläisiä, että meistä säästetään. Sillä lailla ollaan yhdenvertaisia. Meihin kohdistuu kaikki vähennykset kuten muihinkin.”* Vähemmistöasema oli vaikuttanut muutamien keskustelijoiden mukaan heidän työhistoriaansa ja sitä myöten eläkkeeseen. Syynä saattoi olla pyrkimys peitellä omaa suuntautumista: *”Kyllä se varovasti eläminen varmaan vaikutti vähän minun kohdallani työelämän päättymiseen.”* Myös ympäröivät asenteet olivat vaikuttaneet: *”Uraputki on taittunut siinä vaiheessa, kun on tehnyt transition.”*

Palveluista leikkaaminen tuli keskusteluissa esiin. Esimerkiksi se huolestutti, saako riittäviä palveluita tai löytyykö hoitopaikka siinä vaiheessa, kun niitä alkaa tarvita. Osa oli jo kohdannut nämä haasteet arjessaan:

Asun yhteisöllisessä asumisessa, minne ei saa kaikkia palveluita. Tämä on sudenkuoppa. Juuri otettiin tukihenkilö, kotiavustaja pois, joka on auttanut kodin käytännön asioissa.

Parisuhteessa olevat toivoivat voivansa elää yhdessä mahdollisimman pitkään. Yksi pariskunta keskusteli asiasta näin:

- *Minä toivon, että me saamme olla yhdessä niin kauan kuin se on mahdollista. Ja toivotaan, että ollaan vielä siinäkin vaiheessa, kun toinen kuolee. Kun hyvin todennäköistä on, että me emme kuole yhtä aikaa.*
- *Se olisi kyllä suloista, että voisi nukkua vierekkäin. Mentäisiin toistemme uniin.*
- *Niin. Vaikka oltaisiin laitoksenomaisessa paikassa, saataisiin olla yhdessä.*

Yhdenvertaista ja asiallista kohtelua

Keskustelijat peräänkuuluttivat yhdenvertaisuutta kaikille toiminnan ja päätöksenteon tasoille. He halusivat, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin suhtaudutaan palveluissa kuten muihinkin.

Minä toivon, että meihin suhtaudutaan ihan tavallisina ihmisinä, koska me emme ole mitään muuta. Me elämme tavallista arkea.

Keskustelujen alkupuolella perusvire oli myönteinen. Arkiset kohtaamiset olivat näihin keskusteluihin osallistuneilla nykyään useimmiten tasavertaisia. Myös kokemukset terveydenhoidosta, asumispalveluista ja kotihoidosta olivat usein neutraaleja tai hyviä. ”Mitä tulee terveydenhoitoon, en mä oo huomannu mitään erityistä kohtelua.” Keskustelijat olivat olleet avoimia omasta identiteetistään ja parisuhteestaan sote-palveluissa ja saaneet asiallista kohtelua.

Minulla käyvät päivähoitajat täällä. Ikinä en ole saanut negatiivista suhtautumista. Kaikki suhtautuvat hirveän hyvin. Samoin meillä käy lääkäri täällä kotona, jos minä tarvitsen apua. Siitä olen iloinen. Kaikki joita tapaan, suhtautuvat hyvin asiallisesti ja iloisesti meikäläisiin.

Muutamit väärinymmärrykset olivat todennäköisesti johtuneet henkilökunnan hämmennyksestä heille uuden asian äärellä ja korjaantuneet pienellä huomautuksella. Yksi keskustelijoista kertoi, että ensiavussa hänen transtaustainen puolisonsa oli sukupuolitettu väärin. Toinen kertoi:

Kyllä me olemme aika sinut, puolisoni ja minä, terveydenhoidon kanssa. Meillä molemmilla on transhistoria. Tietysti joutunut kerran pari selittelemään asioita.

Oletuksia ja kielteisiä asenteita

Mitä pitemmälle keskusteluissa edettiin, sitä enemmän tuli esiin kielteisiä kokemuksia. Arjessa monet olivat kohdanneet oletuksia siitä, että ikääntynyt ihminen on heteroseksuaali ja edustaa syntymässä binäärisesti määriteltyä sukupuolta. Puolison taas odotetaan olevan vastakkaista sukupuolta. ”Hetero-oletus on olemassa, siitä lähdetään aina liikkeelle.”

Asenteet saattoivat tulla esiin myös kiertoreittejä. Eräs keskustelija kuvasi aiemmin työelämässä kohtaamiaan asenteita: ”Aina kun tuli puhetta perheestä tai puolisosta ja puhuin vaimosta, tuli vähän erikoisia kommentteja, jotka ikään kuin antoivat luvan olla naispari.”

Joidenkin ikääntyvien palveluissa työskentelevien on vaikea hyväksyä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä. ”Kun me koulutimme henkilökuntaa, kyllä me törmäsimme siihen, et sieltä tuli kakkäköistä. Tuli negatiivisuutta meitä kohtaan ja meidänlaisia kohtaan.”

Kielteisiä asenteita kerrottiin olevan sekä kantasuomalaisien että maahan muuttaneiden keskuudessa. Eräs henkilö kertoi kokeneensa, että muutama hoitaja mielummin vältteli heidän luonaan käymistä ja arveli syyksi näiden hoitajien vahvaa uskonnollista vakaumusta. Senioritalossa asuva henkilö kertoi:

Hoitajat ohittavat nykyisessä asuinpaikassa. Heidän on helpompi selvitä, kun eivät ota kantaa siihen, että hoidettavana on kaksi naista. Toivon, että osaisivat suhtautua myönteisesti. Huomaan hyvin pian, mitä kellekin hoitajalle kannattaa puhua.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen vaatii siis vielä asenteiden muuttamista ja tiedon lisäämistä. Keskustelijat muistuttivat, että sote-kentällä työskentelevien tulee noudattaa yhdenvertaisuuteen liittyviä lakeja ja toimia kaikissa tilanteissa ammatillisesti. Henkilökohtaiset näkemykset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä eivät saa vaikuttaa henkilökunnan toimintaan.

Ikääntyminen oli tuonut perspektiivin, jossa muutoksilla alkoi olla kiire:

Meidän täytyy saada hyvin turvallinen vanhuus. Vähintään sellainen, mitä muutkin ikääntyneet saavat. Meillä ei ole välttämättä vuosikymmeniä aikaa odotella tätä asiaa. Meidän pitää saada hyvää hoitoa nyt.

2 Historian painolasti

Taustalla lainsäädännön muutoksia

Tämän päivän ikääntyneet ovat eläneet aikaa, jolloin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen on määritelty laissa rikokseksi tai sairaudeksi. Tämä vaikuttaa edelleen moneen sateenkaarisenioriin: *”Historia, jossa me emme ole olleet olemassa, emmekä ole uskaltaneet olla olemassa.”* Ikääntyneillä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä voi myös olla *”vanhaa häpeää omasta kehosta tai identiteetistä”*, eivätkä he pysty kertomaan tarpeellisiakaan asioita lääkärikäynnillä tai sosiaalipalveluissa.

On hyvä muistaa, että sateenkaarihistoria vaikuttaa myös niihin ikätovereihin, joita vähemmistöihin kuuluvat kohtaavat ikääntyneiden palveluissa. Ikääntyneiden valtaväestön asenteet eivät välttämättä ole muuttuneet samaa tahtia lainsäädännön kanssa, vaan saattavat edelleen heijastella aiempaa ilmapiiriä.

Keskustelijat toivat esiin myös, että lainsäädännön aiempien rajoitusten vuoksi sateenkaari-seniorit ovat valtaväestöä harvemmin naimisissa ja heillä on myös harvemmin lapsia. Tällä voi olla vaikutuksia sateenkaariseniorien turvaverkkoon ja paineisiin käyttää julkisia hoito- ja hoivapalveluja muita aikaisemmin.

- 1894 Naisten ja miesten homoseksuaaliset teot kriminalisoiva laki voimaan.
- 1971 Homoseksuaalisten tekojen kriminalisointi poistetaan rikoslaista. Homoseksuaalisille teoille korkeammat suojaikärajat kuin heteroseksuaalisille. Sairausluokitus ja kehotuskielto voimaan.
- 1981 Homoseksuaalisuus poistetaan sairausluokituksesta.
- 1999 Kehotuskielto poistuu, hetero- ja homoseksuaalisen seksin suojaikärajat yhtenäistetään.
- 2002 Laki rekisteröidystä parisuhteesta astuu voimaan.
- 2003 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta voimaan. Kastroimislaki kumotaan.
- 2011 Transvestisuus poistetaan sairausluokituksesta.
- 2017 Tasa-arvoinen avioliittolaki astuu voimaan. Pakkoavioero poistuu translaista.
- 2023 Laki sukupuolen vahvistamisesta päivittyä.

Lähde: <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>

Syrjinnän, häirinnän ja väkivallan kokemuksia

Osa keskustelijoista oli kokenut 1980–90-luvuilla vakavaa häirintää ja väkivaltaa. Häirintä oli yleistä julkisilla paikoilla, joissa ”juostiin karkuun”, mutta myös muualla. Eräs henkilö kertoi: ”[90-luvulla] me jouduimme taloyhtiön taholta vainon kohteeksi oikein kunnolla. Ne olettivat, että se pilaa heidän asuntojensa arvon, jos siellä asuu homopari.” Eräs keskustelija kertoo, että hänen kokemansa väkivalta vaikuttaa vielä nykyisiinkin valintoihin:

1990-luvun loppupuolella, kun olen aloittanut transition, niiltä ajoilta on pari tapausta. Toinen on läheltä piti ja yhden kerran minut lyötiin kadulle. Kyllä se on vähän vaikuttanut sillä tavalla, että jos menen johonkin ulos, niin kyllä minä katson, että siellä on omanlaista porukkaa.

Viime aikoina häirintä oli vähentynyt, mutta ei poistunut. Esimerkiksi Pride-tapahtumissa viihdyttiin ja ne olivat monille erittäin tärkeitä. Pride-tapahtumissa oli kohdattu kuitenkin myös väkivallan uhkaa ja häirintää. ”Sinne Pride-picnicille oli tullut poikajoukko, joka oli heittänyt kananmunilla ihmisiä, raaoilla ja kypsillä. Ja he olivat heittäneet myös lapsia niillä kananmunilla.”

Eri puolilla Suomea seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtaudutaan keskustelijoiden kokemuksen mukaan eri tavoin: ”Surkuhupaisaa, että etelän kaupungeissa aletaan hyväksyä. Mitä pohjoisemmaksi mennään, sitä huonommin hyväksytään.” Todennäköisyys kohdata häirintää voi riippua myös siitä, mihin seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön henkilö kuuluu:

Tavalliset lesbot ovat onnellisessa asemassa, koska eivät koe sote-puolella eikä missään syrjintää. Kohdellaan ihan hyvin. Jos kuuluu enemmän erityisryhmään, tulee varmaan enemmän poikkipuolisia kokemuksia.

Keskusteluissa on muutamia kohtia, joissa näkyy turtuminen häirintään. ”2000-luvulla semmoista pientä homottelua on tullut vastaan, mutta se on hyvin vähäistä.” Yleisemmin ilmaistiin kuitenkin surua tai pettymystä.

Minä en oikein ymmärräkään, miten me olemme jollain tavalla erityisiä. Kun meitä ilkutaan tai huudetaan, että mikä on se syy. Miksi ihmiset tekevät semmoista?

Vähemmistöstressi voi ajaa piiloon

Henkilöhistoria ja asenneilmapiiri vaikuttivat siihen, miten avoimesti kukakin halusi elää seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvana. Osa keskustelijoista oli pitänyt suuntautumisenensa piilossa pitkään.

Minulla on aran maalaisihmisen tausta. Ennen kuin minä tutustuin [puolisoon], olin ihan yksin. Itse olin valinnut sen yksinäisyyden. Kyllä hän minä tiesin, mikä minä olen. Mutta en uskaltanut lähteä liikkeelle.

Moni keskustelijoista arvioi uusissa tilanteissa, mitä kertoi itsestään. Kynnys olla avoin identiteetistään tai vaikkapa parisuhdetilanteestaan saattoi olla suuri, jos ei tiennyt, miten toinen suhtautuu. ”Alkaako hän eheyttää tai vähätellä seitsemänkymppistä sateenkaari-ihmistä.” Tämä

koettiin raskaana. Eräs keskustelija toikin esiin, että vaikka muuten eläisikin avoimesti, aina ei välttämättä jaksa tai halua oikoa oletuksia:

Kirkkokuorossa saa kuunnella vitsejä homoista. Eivät ota huomioon, koska on hetero-oletus. Tekisi mieli reagoida, mutta ei halua, vaikka moni siellä varmaan aavistaakin.

Nämä kokemukset kertovat vähemmistöstressistä. Vähemmistöstressillä tarkoitetaan henkistä kuormitusta, jota vähemmistöihin kuuluvat voivat kokea aiempien syrjäytymiskokemusten tai syrjinnän pelon takia. Erään keskustelijan mukaan ”aika monilla on traumat siitä, mitä meille on tapahtunut”. Jopa paljon esillä olleet henkilöt kertoivat kokevansa toisinaan vähemmistöstressiä.

Olen kiinnittänyt huomiota omaan vähemmistöstressiin. Vaikka olen ollut paljon esillä, se nousee päälle, jos menen vieraaseen paikkaan. Pitää ajatella mitä sanon.

Vähemmistöstressi on jo itsessään raskasta, mutta sillä voi myös olla muita kielteisiä seurauksia. Erään keskustelijan näkemys oli, että iso osa sateenkaarevista ikäihmisistä, jotka ovat olleet aiemmin aktiivisia ja avoimia, päätyy piilottamaan identiteettinsä vanhuspalveluissa. Terveyspalveluiden käyttöä voidaan myös vältellä siksi, että pelko syrjinnästä ja torjumisesta on juurtunut syväälle. ”Tämä on vähentynyt, mutta ikäihmisillä sitä on edelleen.”

Identiteetin peittäminen voi lisätä myös yksinäisyyttä. Esimerkiksi vapaaehtoisena Sateenkaariseniorit ry:n ylläpitämässä Senioriluurissa toimivan henkilön mukaan monet vähemmistöön kuuluvat miehet joutuvat esittämään heteroseksuaalia, mikä lisää yksinäisyyden tunteita. Puhe- lutt ovat pitkiä ja soittajat kertovat niissä pitkään omasta historiastaan, koska ”heteropiireissä ei voi kertoa”.

Tulevaisuus ikääntyvien palveluissa mietityttää

Paljon vapaaehtoistyötä tekevän henkilön mukaan asumispalveluista puhutaan paljon sateenkaarisenoien keskuudessa. Keskusteluissa tulikin usein esiin pelko erityisesti asumispalveluissa kohdattavista asenteista ja syrjinnästä. ”Haluaisin puhua omia asioita ilman sellaista pelkoa, että joku tulee ja alkaa motata.” Eräs keskustelija huomautti, että kotihoidossa asiakas ja hoitaja ovat kaksin, jolloin kielteiset asenteet tai niiden pelko voivat vaikuttaa vielä enemmän kuin isommassa yhteisössä.

Keskustelijoita mietitytti esimerkiksi se, tunnistetaanko seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat pariskunniksi. Sillä voi olla vaikutuksia muun muassa asumisjärjestelyihin: ”Jos homopari ei ole avioliitossa, pääsevätkö he samaan huoneeseen?”

Henkilökuntaan kuuluvien uskottiin suhtautuvan enimmäkseen ammattimaisesti, mutta täyttä varmuutta tästä ei ollut: ”Minä en oikein tiedä vielä, enkä pysty luottamaan, että osaako he suhtautua ammatillisesti meikäläisiin.”

Eniten ongelmia odotettiin tulevan muiden asukkaiden ja heidän omaistensa kanssa. Ikääntyneiden asumispalveluissa asuu oman ikäisiä ihmisiä, joiden kanssa on ollut aiemmissa elämäntilanteissa ongelmia.

- *Minä vähän pelkään, kun menen tuonne [yhteisölliseen asumi- seen], pahimmassa tapauksessa joku hyökkää minun kimppuuni. Kun on niitä ennakkoluuloja oikein vanhuksilla, lähempänä 80 vuotta.*
- *Minä kanssa vähän pelkään noissa paikoissa. Tai ei välttämättä fyysinen väkivalta, vaan jo se henkinenkin, kiusaaminen.*

Nämä pelot kumpuavat aiemmin kohdatusta häirinnästä. Keskustelijat pelkäsivät joutuvansa kohtaamaan uudelleen samoja asioita, jotka olivat jo jättäneet taakseen: ”Aikuisena on päässyt tavallaan eroon kiusaamisesta, mistä sai koko kansakoulun ja ammattikoulun ajan kärsiä.”

3 Toiveita ja ratkaisuja ikääntyvien palveluihin

Osaamista henkilökunnalle

Keskustelijoiden mielestä ikääntyneiden palveluissa pitää työskennellä niin, että yhdenvertaisuus toteutuu. Koulutus pitäisi järjestää niin, että koko henkilökunta osallistuu siihen, koska muuten eniten tietoa tarvitsevat eivät välttämättä tule koulutuksiin.

”Vapaaehtoisein koulutuksiin tulee kuitenkin enimmäkseen ihmisiä, jotka ovat lähtökohtaisesti kiinnostuneita asiasta ja tämä on haaste.”

Henkilöstön on tiedostettava, että ikääntyneiden joukossa on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Kun kohtaa uuden asiakkaan tai potilaan, häntä ei pidä lähestyä oletusten kautta tai käyttää oletuksia sisältävää puhetapaa. Esimerkiksi on parempi kysyä uudelta asiakkaalta puolisoista kuin käyttää sukupuolittuneita sanoja vaimo ja mies.

Henkilöstön on myös oltava selvillä perusasioista, kuten mitä eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät termit tarkoittavat. Terveystieteiden osalta on hyvä ottaa selvää hiv-lääkityksestä ja transsukupuolisen hormonikorvaushoidosta.

Etsivää työtä ja matalan kynnyksen kohtaamisia

Keskustelijoiden mielestä sateenkaarisenstiivisiä etsivää työtä ja matalan kynnyksen kohtaamisia tarvitaan ratkaisuksi yksinäisyyteen. Etsivässä työssä täytyy ottaa huomioon, että moni ikääntynyt seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva piilottelee identiteettiään. Jokainen saa luonnollisesti valita itse, mitä asioita kertoo itsestään. Palvelut täytyy kuitenkin järjestää niin, että halukkaat voivat ja uskaltavat osallistua.

Eri ikäisten väliset kohtaamiset ovat tärkeitä sekä nuorille että vanhemmille. Vaikka nuoret saattavat olla avoimempia ja heillä voi olla enemmän sanoja sateenkaarevuuteen liittyen, hekin saavat kohtaamisissa tietoa ja vahvuutta. *”Kun kohtaa seitsemänkymppisen lepakon tai karhun ja näkee, että elämästä voi selvitä ihan hyvin hengissä.”* Sateenkaariseniorit itse voivat olla nuorille voimavara:

Me voimme olla tukena, esikuvina, jotta nuoret sateenkaari-ihmiset välttyisivät syrjäytymiseltä.

Sateenkaarisenstiivisiä palveluita

Keskustelijat toivovat sateenkaarisenstiivisiä ikääntyneiden palveluita, mutta toiveet käytännön toteutuksesta vaihtelevat. Osa haluaisi kokonaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tarkoitettuna hoitopaikan tai muun yhteisön. Toiset toivovat omaa osastoa, pientä solua tai ryhmää osana isompaa palvelukokonaisuutta. Haastateltavien tietojen mukaan sateenkaari erityisiä asu- ja palveluita on tarjolla muissa maissa. Pienempiä yksiköitä, perhehoitoa ja kuntouttavaa päivätoimintaa on alettu suunnitella muutamissa paikoissa Suomessa.

Erillisiä palveluita toivotaan, jotta ”*olisi sen oman porukan turva*” ja varmuus siitä, että henkilökunta osaa suhtautua toivotulla tavalla.

Ei minullakaan omaa siipeä tai osastoa vastaan ole ollenkaan. Koska vähemmistöstressi iskee siinä vaiheessa, kun joutuu vieraisiin ympyröihin.

Osa keskustelijoista haluaisi mieluiten tavalliseen hoivaympäristöön tai asumispalveluun, jossa noudatetaan turvallisemman tilan periaatteita ja kaikki saavat olla oma itsensä.

Pitkällä tähtäimellä toivon, että koko palveluketju toimisi oikein.

Turvallisempi tila on kaikille tärkeää, mutta erityisen tärkeää se on vähemmistöihin kuuluville. Hyvin koulutettu henkilökunta ymmärtää ikääntyneiden moninaisuutta ja pitää huolta yhdenvertaisuudesta. Silloin paikan voi valita muilla perusteilla, kuten sijainnin mukaan. Tätä pidetään vielä jossain määrin utopiana, mutta tärkeänä tavoitteena.

Vanhusneuvostoihin vähemmistöjen edustus

Keskustelijoiden mukaan on tärkeää, että poliittisessa päätöksenteossa huomioidaan vähemmistöjen asioita. ”*Päättäjissä on vielä paljon heitä, joiden mielestä tämä on kummallista, kauheaa ja pelottavaa. Se kun saataisiin oikaistua, varmasti aurinko paistaisi kirkaammin.*”

Yksi osa päätöksentekojärjestelmää ovat kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostot. Sateenkaariseniorien edustus onkin saatu muutamien paikkakuntien vanhusneuvostoihin ja tätä työtä halutaan jatkaa.

Kun ollaan avoimesti sateenkaarevana näissä neuvostoissa, se todennäköisesti madaltaa kynnystä olla yhteydessä.

Hyvä mahdollisuus tuoda asioita esiin ovat myös hyvinvointialueiden asiakasraadit ja paikalliset sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteenliittymät.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry on valtakunnallinen vanhusalan kehittäjä- ja asiantuntijajärjestö. Tuomme kuuluviin järjestölähtöisen vanhustyön ja vanhojen ihmisten äänen sekä luomme ja ylläpidämme alan verkostoja. Tuemme toiminnassamme ikääntyneiden moninaisuutta, osallisuutta ja teknologiavalmiuksia sekä kannustamme sukupolvien väliseen yhteistyöhön.

Moni-ikä-hankkeen tarkoituksena on edistää ikääntyneiden yhdenvertaisuutta ja tehdä näkyväksi ikääntyneet vähemmistöt. Moni-ikä-hanke on kolmivuotinen (2024–2026) ja sen rahoittaa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA.

Tutustu materiaaleihin:

[Moninaisuustesti.fi](https://www.valli.fi/moninaisuustesti)

[Tietoiskut iäkkäiden moninaisuudesta, YouTube](#)

[Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen kokemuksia Suomessa vanhenemisesta, 2025](#)

[Selvitys ikääntyneiden moninaisuudesta hyvinvointialueiden suunnitelmissa, 2025](#)

[Moninaisuuden huomioiminen vanhusneuvostojen työssä, 2026](#)

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry

info@valli.fi

etunimi.sukunimi@valli.fi

www.valli.fi